
Anmeldelser

Ud af sprogets fængsel

Cristina Lafont: *Sprache und Welterschließung. Zur linguistischen Wende der Hermeneutik Heideggers*. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag, 1994.

*

Sprogfilosofiske kommentarværker til Heideggers tænken oplever for tiden internationalt en art højkonjunktur. Det hænger utvivlsomt sammen med, at det i dag først og fremmest er det sprogfilosofiske hos ham, som både sættes i centrum og tilskrives aktualitet, samtidig med at Heideggers forfatterskab bevågenhedsmæssigt i ekstrem grad nyder godt af den nedbrydning af traditionsindkapsling og ophævelse af decideret lejrtenkning, som har sat sig igennem de seneste årtier i form af en "ny åbenhed" i filosofien.

Cristina Lafont (født 1963) er spanier. Hun har studeret og forsket i filosofi i Frankfurt am Main. Bogen, som her skal omtales, er et arbejde, hun har skrevet med Habermas som "Doktorvater".

Denne cocktail – Frankfurt-Habermas-Heideggerinterpretation – kunne forventes at være forudsigelig. Forbløffende er det da at konstatere, at man skal lytte godt efter for overhovedet at finde frankfurterspor i teksten. Således er der ingen forekomster af Habermas' modernitetskritiske indvendinger imod Heidegger. Adornos Heideggerkritik nævnes ikke, ja endog navnet Adorno er fraværende. Tillige er man fritaget for den evindelige reduktion af Heidegger til nazis-

men. Frankfurt viser sig mest i forskellige vendinger, såsom "at noget falder under bordet", at noget foregår "subkutant" (under huden) osv. Tillige i form af en spontan og vedholdende mistanke om "hypostasering" at dette og hint. Trods alt og selvfølgelig spiller Habermas en rolle i arbejdet. På to planer: dels indirekte som en af hovedeksponenterne i, hvad jeg beskrev ovenfor som afghettoiseringen af de filosofiske traditioner, og dels direkte som filosof, der bl.a. sprogfilosofisk gør front mod filosofemer og diskurser, som gør sig blinde over for erfaringsbårne læreprocessers principielle centralstatus også for grundlagstænkning om sproget, hvorunder hører insiteringen på den menneskelige forståelses og videns principielle, uafsluttede og indispensable selvviderbarhed. Altså en form for fallibilisme bundet til læreprocessers ikke bare ideelle, men faktiske natur.

Christina Lafont underkaster hele Heideggers forfatterskab en minutløs undersøgelse ud fra en sprogfilosofisk optik – der ikke er dette forfatterskab fremmed – som koncentrerer sig om at vise, hvorledes Heidegger vikler sig ud af bevidsthedsfilosofiens sprogopfattelse for at erstatte den med en detranscendentaliseret hermeneutisk opfattelse. Tematisk er der ikke længere receptionsmæssigt noget overraskende eller i og for sig originalt i dette. Det originale består derimod i at vise:

1) I hvor høj en grad Heidegger – op imod hans egen selvforståelse – står i gæld til Hamann-Herder-Humboldt-traditionens opgør med hele den filosofisk "traditionelle" opfattelse af sproget som redskab og med

---

Anmeldelser

---

betegnelsesfunktionen som grundtræk. Mest direkte fandt opgøret sted i form af en kritik af den kantianske bevidsthedsfilosofi. Som alternativ blev der i denne tradition peget på sprogets "Welterschließende" (verdens-adgangsåbnende) rolle og funktion. En rolle og funktion, der bringes til udtryk, når Humboldt siger, at "in jeder Sprache liegt eine eigentümliche Weltansicht". Hvad der tidligt (i antikken) var givet med physis, og som hos Kant var til i kraft af bevidstheden, det lægges nu over i sproget – de faktiske sprog. Vi har her at gøre med en af de første såkaldte lingvistiske drejninger i filosofien.

2) Hvorledes Heidegger i *Sein und Zeit* løber ind i uoverstigelige vanskeligheder i sprogkonceptionen, der på en gang vil gøre sig fri af bevidsthedsfilosofien, samtidig med at han vedvarende fastholder sprogets redskabsfunktion som det afgørende. Og hvorledes Heidegger efter "die Kehre" (der just er udløst af en bevidsthed om det nævnte problem; se f.eks. p.62 hos Lafont, hvor hun går ind og undersøger Heideggers egne randbemærkninger til *Sein und Zeit*) tager skridtet fuldt ud og afskaffer enhver binding til bevidsthedsfilosofiens strukturer.

Hertil kommer så – og det er nok det mest originale – at Lafont i en vis forstand med Heidegger som eksempel via analytisk sprogfilosofi (især Putnam) søger at demonstrere: 3) Hvorfor den lingvistiske drejning, igangsat af de tre H'ers tradition og fuldbyrdet med forbløffende konsekvens (og blindhed) hos Heidegger, løber ind i en række vanskeligheder af kontraintentionel, kontrafaktisk og kontra intuitiv art. Vigtigste kritikpunkt er her, at den lingvistiske drej-

ning fører til en hypostasering af sproget – "die Sprache spricht" – som bl.a. får det vanskeligt med forklaringen af faktisk forekommende læreprocesser. Men vigtigere: det kan vises, at hypostaseringen beror på en notorisk fejlbestemmelse af betydningens referenceproblematik. Hos og for Heidegger (med samt mange andre i dette århundredes lingvistiske drejning) gælder med fuld konsekvens, at det er betydningen, som restløst bestemmer referenten. Hvilket kommer af, at sprogets rolle som "Welterschließend" gøres absolut. Heidegger skelner ganske vist mellem et hermeneutisk "als" ("som") og et apophantisk (prædikativt) "als" ("som") i forståelsen og erkendelsen. At forstå er at forstå noget som (als) noget, og at erkende er at erkende noget som (als) noget. Men det afgørende er, at han rangforordner disse størrelser ikke blot genetisk, men principielt (og i øvrigt ud fra den ontologiske differens), således, at han hævder, at det apophantiske "als" er afledt (restløst) af det hermeneutiske "als", fordi det kun er den hermeneutiske førprædikative forståelse, der fører til identifikation af "als-was", mens den prædikative brug alene angår erkendelsens "als-wie". Som det hedder i *Unterwegs zur Sprache*: "Erst wo das Wort gefunden ist für das Ding, ist das Ding Ding ... Das Wort verschafft dem Ding erst das Sein", hvilket vil sige, "was es ist und wie es ist ... Etwas ist nur, wo das geeignete ... Wort etwas als seiend nennt und so das jeweilige Seiende als ein solches stiftet" ... "Daher gilt der Satz: die Sprache ist das Haus des Seins" (Pfullingen 1986, p.163-166). Det vises nu – med omfattende og

---

Anmeldelser

---

overbevisende argumenter hentet især fra Putnam – at reference-betydningsproblematikken er langt mere kompleks end antaget hos Heidegger, og – vigtigere – at "die Bedingungen erfolgreichen Referierens decken sich nicht mit den Bedingungen erfolgreichen Identifizierens des Referenten" (Lafont, p.290). Med andre ord: Heideggers selvfulgelige synonymisering mellem at identificere og at referere holder ikke. Lafont drager heraf den vigtige slutning omkring referencerelationen, at betydningen af ord nok er afhængige af det faktiske sprogs "Welterschließende" rolle – eller betydningen af teoretiske begreber nok er teoriafhængige – men at det er meningsløst at påstå det samme om referenten.

Lafonts intention er ikke at rehabilitere bevisthedsfilosofiens eller den "traditionelle" filosofis sprogopfattelse. Den hermeneutiske tænkning har uomtvisteligt peget på sprogets "Welterschließende" rolle, men den har overset, at denne ikke er absolut i den forstand, at betydningen så at sige restløst skulle sætte referenten. Problemet kan også beskrives ved, at der fejlagtigt sættes identitet mellem identifikation og kriterium, hvad angår betydningsaspektet – et forhold, som mest iøjnefaldende træder frem omkring sandhedsbegrebet.

Dersom man – som Heidegger og i dag mange andre – gør sprogets "Welterschließende" rolle til noget absolut "unhintergebart", f.eks. i form af wittgensteinsk inspireret sprogspilstænkning, der frikobler disse fra deres forviklethed med livsverdener og de herved givne ekstra-sproglige referenter, da medfører dette en række selvmodsigelser og

de facto revokationer, f.eks. denne, hvor Lafont vender Heideggers argumentation imod ham selv: "Gerade vom Standpunkt von Heideggers eigener Explikation der Vorstruktur des Verstehens aus spricht jedoch alles dafür, daß wir 'immer schon' zu spät kommen, um in irgendeiner Form etwas 'vor jeder Erfahrung' Liegendes als für sie 'konstitutiv' ausfindig machen zu können, geschweige denn, um in einem verständlichen Sinne von einer 'Stiftung' desselben reden zu können" (p.339).

Afhandlingens rummer en dybtgående analyse af Heideggers sprogkoncept og i tilknytning hertil mere end en ansats til en immanent kritik af et grundpostulat i megen lingvistisk drejet sprogfilosofi. Nemlig at betydning – alene givet i kraft af sproget – restløst skulle bestemme referenten. Hun demonstrerer, at en forudsætning for, at sprogbrug overhovedet er mulig, faktisk ligger i, at sprogets "Welterschließende" rolle ikke er absolut, men netop medbetinget af sprogesterne entiteter, der også kan refereres "direkte" til. En påvisning, som gør det lidt lettere at forstå, at forståelse kan korrigeres – f.eks. den, at sproget skulle udgøre et fængsel.

Lafonts arbejde er selvsagt ikke nogen læse-let-bog. Den er på en gang – dikteret af sagen – vanskelig, men heldigvis tillige klar. Kompositorisk reduceres noget af klarheden dog på grund af et ekstremt omfattende fodnoteapparat, der til tider fører et egensindigt egetliv. I øvrigt er hendes afhandling et godt vidnesbyrd om, at Heidegger og analytisk filosofi kan tale sammen. Nok er deres sprogformer ikke identiske,

---

Anmeldelser

---

men – prima facie forunderligt nok – ser det ud til, at de refererer til det samme, om end betydningen, der er lagt i ordene, er forskellig.

Hans-Jørgen Schanz

Forsøg på modernisering og rehabilitering af praksisfilosofien

Christoph Demmerling: *Sprache und Verdinglichung. Wittgenstein, Adorno und das Projekt einer kritischen Theorie*. Frankfurt am Main 1994, Suhrkamp Verlag, 178 s.

*

Det var at forvente, at den efterhånden indgroede og automatisk fungerende negligering og nedgøring af praksisfilosofien måtte hidkalde en indsigelse. I lang tid – også før Murens fald, og afskaffelsen af den officielle tilslutning til marxismen som sandheden – har der i de filosofiske udviklingsretninger kunnet konstateres en afsked med de klassiske oplysningsfilosofisk baserede samfundskritiske teoridannelser, som blev formuleret fra Hegel over Marx og senere genoptaget i det tyvende århundrede, med Lukacs og frankfurterskolens grundlæggere som hovedeksponenter. I poststrukturalistiske såvel som analytisk orienterede teoridannelser har der været sagt farvel til praksisfilosofiens selvforståelse og grundbegrebsligheder. Men også inden for den kritiske teoris egen traditionsarv blev der – med Habermas som hovedaktør – tiltrådt et opgør, et selvopgør. Utvivlsomt har der været mange, også indbyrdes fuldstændig heterogene, facetter i dette opgør. Motiverne har hentet næring fra socialismens civilisatoriske inattraktivitet, som i tiltagende grad gjorde sig gældende som præludium op til Murens fald, for så senere at blive forvandlet til noget nær en